

פרשת וארא מנין מכות מצרים

הרב משה ליכטנשטיין

שאלה פשוטה מתבקשת למקרא הפרשנות הללו והיא מדוע היה צריך עשרה מכות בכדי לגאול את ישראל ממצרים, וכי לא יכול היה מלך מלכי המלכים להשיג את מטרותו בכוחות מכות ומבלי כל משחקי החזקל והעקבר עם פרעה וחרטומיו? מדוע, אם כן, גמשה העניין במשך עשרה מכות?

להבנת העניין, עלינו לעמוד על התבונה שבין פרשיות וארא ובא, ותפקיד המכות שבכל אחת מהן. שבע מכות נמצאות בפרשת וארא ושלושה בפרשת בא (כמנין "בא" בגימטריא).

הגבתי הראשונה של פרעה כלפי דרישתו של משה לשלח את ישראל איננה סירוב לשלחם בלבד אלא הכחשה כלפי שמיא: "לא ידעתי את ד' וגם את ישראל לא אשלח" (שמות ה:ב). כפי שניתן לראות, יש בדבריו שתי קביעות:

א. כפייה בקב"ה

ב. סירוב לשלח את ישראל.

מאותו רגע שפרעה כחש בקב"ה וע"י כך העביר את הדיון מן המישור ההיסטורי-לאומי למישור התיאולוגי, לא ניתן עוד להסתפק במכה חזקה שתכניע אותו במגיש ההיסטוריה, אלא יש צורך להביא אותו לידי הכרה תיאולוגית בקב"ה.

מאמה זו מפורשת בתוכנים - "כה אמר ד' בואת תדע כי אני ד' הנה אגיד מכה במטה אשר בידו על המים אשר ביאך ונהפכו לדם" - והיא העומדת בבסיס התפעות המלות את המכות. ראשית, הדרישה החוזרת לאורך הפרשיות לתת לעם לתוג שלשה ימים במדבר ולחזור מצרימה אינה מובנת אלא לאור תובנה זו. וכי יעלה על דעת מאן דהו שהקב"ה זקוק לתחבולה מעין זו על מנת להוציאם, או שגבולו בכך? ואולם, אם נבין שהמכות פועלות על ציר כפול ושתחילתן נועד להביא את פרעה להכרה בקב"ה בלבד, דעיון היציאה למדבר לשם הגיגה לקב"ה וחזרה למצרים הינו הגיוני לחלוטין. בדרך זה, פרעה אמור לחזור בקב"ה אף במנותק מן המאבק על יציאת העם מארצו, ובזה יהיה ההישג של הגיגת שלשת הימים. כמובן, שלאחר מכן, בשלב השני תבוא אף הדרישה לשלחם לצמיחה, כפי שאכן קורה בתחילת פרשת בא.

כמו כן, תפקיד החרטומים מלבד את מלוא משמעותו לאור זה. המאבק בשלב היפעתם מייכות שבין משה לפרעה אינו על יציאת ישראל מכות עבדים אלא בשאלה מיזו הגורם השולט בשבע - ד' אלוהי ישראל או המאגיה. לו היו המכות סובבות מסביב לשאלת היציאה ממצרים, היו "עבדי פרעה" שהם יועציו לנחול עניינו המדינה מלווים את העלילה, ואילו החרטומים שמעמדם נובע מעצמתם הדתית-מאגית לא היו במרכז ההתמודדות. ואולם, היות והמכות הראשונות נועדו להביא לידי ידיעת ד', המאבק כלפי החרטומים הוא החשוב ובהם נעזר פרעה.

...לאור האמור, ניתן להבין מדוע לא נחתה על המצרים מכה אחת נוצחת שתחתה מפניעה אתם מיידית. גישה כזאת היתה משיגה את המטרה של הוצאת ישראל ממצרים אך לא היתה מצליחה להביא את המצרים להכרה בקב"ה. לשם כך, היו זקוקים לסדרת מכות שתשכנע אותם באופן הדרגתי ולא מכות כפייה של מכה חזקה. האמור בספוק שצוטט לעיל על הגיגת הכפרות בלבד מתווסף לתביעה שהוצגה שם על שלחם בלבד והיא נאמרה קודם להכרזתו של פרעה "לא ידעתי את ד'". עד להכרזה זו, המאבק היה על יציאתם ומכה קשה היתה מספקת למטרה המועדפת של הוצאתם ממצרים. ואולם, הרגע שפרעה הכניס למאבק את הגורם התיאולוגי, הוזקקה ההשגחה למערכת שלמה של מכות בכדי להתמודד עם הנושא הדתי.

לאמיתו של דבר, מדובר בשתי מערכות כלפי פרעה. הראשונה, מכות דצ"ך, נועדה לבסס את עצם ההכרה בקב"ה ועל כן מטרתה מוגדרת כ"בואת תדע כי אני ד'". והיא הסתיימה ברגע שהשיגה את יעדה ופרעה וחרטומיו אמרו "אצבע אלקים היא". המערכה השנייה, מכות עז"ש ופרד"ה באו לקבוע את העקרון של ההשגחה האלוהית כפועלת מהיסטוריה ותכליתה היא "בעבור תדע כי אין מנצח בכל הארץ". המכות הללו מאופיינות ע"י התבונה שתן מבדילות בין ישראל למצרים, כסימן היכר מובהק של ההשגחה האלוהית. לעומת המכות הקודמות, יש במנין להביא להרס והשחתה אך הם אינם עושות כן אלא משמשות כאיום, וכפי שנאמר מפורשות בספוק על הדבר. מערכה זו מסתיימת במסת ברד כשפרעה אמר "ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים". מכך מושגת אף המטרה השנייה של ההוצאה בהשגחה האלוהית.

בנקודה זו, גם מסתיימת פרשת וארא. המכות שלה השיגו את המטרה הראשונה של הפניעת פרעה מצד הפרוה "לא ידעתי את ד'" אך לא טיפלו מלל ביעד השני של התגברות על האמירה הנוספת של "וגם את ישראל לא אשלח". תפקיד זה מיועד לקביעה העליונית של המכות, אלו המופיעות בפרשת בא, ובזה הגענו לאבחנה שבין פרשת וארא לפרשת בא. המכות שבראשונה הם לקדוש שמו הגדול כנגד מחרפיו; אין מטרתם הכניעתו של פרעה והכרתו להוציא

את ישראל אלא המאנו להכרה בקב"ה (אילו האבות שמפרשת מא הם מלי ירדי ההשגחה להבוא את ישראל לתעודתם ההיסטורית-לאומית ושנות הן מאד באופיון מן המכות הקודמות להן.

הרב תמיר גרינברג

אחד המאמרים המפורסמים בהגדה של פסח שכתב במניין המכות שהכתה ה' את המצרים:

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים, במצרים ואילו הן: דם, צפרדע, כנים, שרוב, דבר, שחיו, קרח, ארבה, חשך, מכת בכורות.

רבי יהודה היה לומן בקם סגנים:

דב"ך עד"ש באת"ב.

רבי יוסי הגלילי אמר, מנין אמר אימר שלקו המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו המצרים מכות? במצרים מה הוא אמר? "ויאמר הכרעמים אל פרעה אצבע אצבע אצבע" (שמות הנוט); ועל הים מה הוא אמר? "ויקרא וישאל את הים הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ויראו הים את ה' ויאמרו בה' ובמשה עבדו" (יד:לא). כמה לקו באצבע? עשר מכות. אמור מעתה: במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו המצרים מכות.

רבי אליעזר אמר, מנין שקל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות? שנאמר,

"ושלח גם חרון אפו עברה ונעם וקרה משלחת מלאכי רעים" (תהילים עח:טז). "עברה" - אחת, "נעם" - שמים, "וקרה" - שלש, "משלחת מלאכי רעים" - ארבע. אמור מעתה: במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות:

רבי עקיבא אמר, מנין שקל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות? שנאמר, "ישלח גם חרון אפו עברה ונעם וקרה משלחת מלאכי רעים". "חרון אפו" - אחת, "עברה" - שמים, "נעם" - שלש, "וקרה" - ארבע. "משלחת מלאכי רעים" המש. אמור מעתה: במצרים לקו המצרים מכות ועל הים לקו המצרים ומאתים מכות.

במדרש זה שלוש שיטות למנין המכות שלקו המצרים:

דעת תנא קמא, ר' יוסי ר"י יהודה היא שהיו עשר מכות, וזוהי הדעה הידועה והמפורסמת ביותר; לדעת ר' אליעזר היו ארבעים מכות, ולדעת ר' עקיבא היו המצרים.

דומני שבדרך כלל דברי ר' א"א ור"ע נלמדים כדרש נאה שיש לחפש אחר משמעותו, ואילו דברי התנאים הראשונים בתפסים מפשט הדברים, כלומר - כך אמרה תורה וכך אכן היה; אולי ר' א"א ור"ע רצו להרבות בנס, ואולי ללמוד על גודל ההפלה של ישראל, אך בין כך ובין כך הם לא התכוונו לפשט הדברים.

ברצוני להראות ששאלת מספר המכות אינה אינסופית כלל, אלא תלויה באופיו של התיאור ובמגמתו, ודברים אלה יובהרו בעז"ה להלן.

...סיפור המכות בספר שמות נפתח באופן רשמי וחיגיגי בפרק ז', בו מצווה ה' את משה ואהרן ללכת אל פרעה ומודיע להם: "וצאי אקשה את לב פרעה והרביצתי את אוגותי ואת מופתי בארץ מצרים..." (א).

מיד לאחר מכן מתרחשת 'תהרות המכות הנהפכים לתנינים' בין אהרן לבין חרטומי מצרים (י"ב), ואז מתחילות המכות (יד). כמה מכות היו, לפי המפורש בספר שמות? ודאי תענו כי היו עשר מכות, אך מספר זה אינו מוזכר, לאמיתו של דבר, לא מספר שמות ולא במקרא כולו ביחס למכות; בשום אופן לא נאמר שעתידות להיות או שהיו עשר מכות. אם כן, מדוע אנו הושבים שהיו עשר?...

המספר עשר הוא תוצאה של ספירה. אלא, שכאן צריך לשאול את מה בדיוק אנו סופרים; כדי לספור צריך שההיגיון יהיה מאגדרות ומובהקות, והרי בתורה אין רשימה של המכות כפי שיש לפנינו בהגדה. מדוע, למשל, לא למנות את יידידת הפרד על השדות כמכה בפני עצמה ואת המכת הבחמית על ידי הפרד בעוד מכה? אולי אין הכוונה מכה בפני עצמה אלא תוצאה של המחלות שיצאו ערמות האפידמיים? אולי יש יותר או פחות מעשר? הרי אירועים שרודפים אחד את השני אינם מתחלקים באופן ברור כמו מוצרים במכולת או דיסקים בספר. מהו, אם כן, ההצדקה לספירת עשר מכות דווקא?

התשובה לפי פשוטו: ספירת המכות בעשר נובעת מהחלוקה הספרותית שיוצרת התורה עצמה בין מכה למכה. לכל המכות יש מכה משותף (למעט מכת בכורות, השונה מן המכות האחרות באופן מהותי), והמכה הזו מגדיר אותן כייחודית תימאטית מובהקות. הגבולות הברורים בין מכה למכה נובעים מן המסגרת המשותפת, הכוללת בתחילה כל מכה ציווי של ה' למשה, ובסופה - הערה על סיום המכה וסידור פרעה לשלח את ישראל. המכון את המכה הבאה. למעט פרטים אלו, המחוייב את המסגרת לכל המכות, המכות שונות אחת מן השנייה בפרטים רבים.

כך, למשל, במכת דם:

(יד) ויאמר ה' אל משה עבד לב פרעה מאן לשלח העם:

(טו) לך אל פרעה בבקר

(כב) ונעשו כן כדשמי מצרים בלשיתם ונחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר ה':

וכך בכל המכות כולן.

כאשר אנו מונים את מספר הציוויים למשה ואת מספר תיאורי הקשיית הלב (כלומר - את מספר הפעמים בהם מופיעה המסגרת) אנו מגיעים לתשע, ובצרוף מכת בכורות - לעשר. נמצא, אטוא, כי החלוקה הספרותית של התורה על פי הציוויים השונים למשה וסיום המכה בהקשיית לב פרעה, היא היוצרת את החלוקה לעשר.

האם הכוונה לתאר את מה שקרה במצרים כך? אם נהרף את השאלה - האם גם המצרים ובני ישראל שהיו שם מאותה שעה מופלאה של המכות והביטו לאחור כאשר הסתיימו המכות, ספרו עשר מכות? ספק רב. להם הרי לא הייתה ידיעה ברוחה של הציוויים ולא של המתרחש אצל פרעה. ייתכן, למשל, שהמצרים תפסו את כל ההתרחשות כאירוע קוסמוסופלי מתמשך, ללא הפסקה; אגב בין מכת הדם לבין מכת אפרדע הייתה הפסקה של שבוע - "וימלא שבעת ימים אתיו מכות ה' את הארץ" (כג).

(כה), אבל לאחר מכן לא מפורש שהזיחה הפסקה כלשהיא בין המכות. האם המצרים היו מודעים להפסקה כלשהיא בין מכה למכה? ספק. אולי הם תפסו אבהיות סובייקטיבית שיש הרבה יותר מכות? אולי צבת הם שפאזה של מקום הייתה בעיניהם סדרת תוספות שונות?
לאמיתו של דבר, ניתן לדבר על תיאור אחר של המכות לא רק באופן היפותטי: יש לנו שני תיאורים באלה במקרא, בשני פרקי תהילים שונים. כאשר כל אחד מהם מציג תיאור שונה במקצת של המכות.

מניין ותיאור המכות בתהילים

תיאור מכות מצרים במזמור ע"ח

- בתהילים קיימים מספר פרקים שיש בהם מעין תקביר של פרקים מתולדות ישראל. בשניים מהם, פרק ע"ח ופרק ק"ה, יש תיאור של המכות במצרים. נפנה תחילה לתיאור בפרק ע"ח:
- (א) לא זכרו את ידו יום אשר פדם מגו ער;
(ב) אשר שם במצרים אתיוני ומיתני בשדה צפון;
(ג) ונתפך לדם יאריהם וזולתם כל ישתיו;
(ד) ישלח בדם ערם יאכלם וצפרדע ומשחיתם;
(ה) ויתן לקטיל וכולם ייגעם לארבה;
(ו) ויהי בקרד נפגם ושקמותם בקנמל;
(ז) ויסגר לקרד מעורם ומקניהם לרשעים;
(ח) ישלח גם חרון אפו עברה ודם וצרה משלחת מלאכי רשום;
(ט) ושלם בתום לאפו לא השוה טקנת נפשם ונתתם לדבר הסגור;
(י) ויהי כל עשור במצרים ראשית אונים באקלי חם;
(יא) ויסע כצאן עמו וינהגם בעדר בעדרי:

הבה נמנה את המכות לפי הסדר בו הן מופיעות בפרק זה:

1. דם.
2. ערוב.
3. צפרדע.
4. חסיל - ארבה.
5. בקרד-קנמל-רשעים.
6. דבר.
7. בכורות.

...מסתבר שפרק זה מדבר על שבע מכות, ולא עשר. האם יש בכך סתירה לספר שמות' למוצאיה כן. הסרות כאן שלוש מכות: כינים, שחין, חשך. לפי סדר המכות בשמות מדובר על המכה השלישית, השישית והתשיעית. מדוע המשורר מונה דווקא שבע מכות? מדוע חסרות דווקא שלוש המכות האלה?

תיאור מכות מצרים במזמור ק"ה

כעת נעבור לפרק ק"ה:

- (א) שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו;
(ב) שמו גם דברו אתיוני ומיתני בארץ חם;
(ג) שלח חשך ויחשך ולא מצו את דברו;
(ד) חשך את מימיהם ליום ויטת את דגמם;
(ה) שרץ ארצם צפרדעים בעדרי מלכותם;
(ו) אמר יהוא עליהם כמים בכל גבולם;
(ז) וסו משמיהם בקרד אש להבות בארצם;
(ח) ויהי נפגם ותאנקם וישפך ציו גבולם;
(ט) אמר יהוא ארבה וכלה ואיו מסערי;
(י) ויאכל כל עשם בארצם ויאכל כרי אדמתם;
(יא) ויהי כל בכור בארצם ראשית לקל אוגם:

נמנה את המכות לפי סדרן כאן:

1. חשך.
2. דם.
3. צפרדעים.
4. ערוב-כינים.
5. בקרד.
6. ארבה.
7. בכורות.

נראה שגם כאן יש תיאור של שבע מסות ולא עשר, לגבי המסכה הרביעית מתעורר ספק, מדובר, כמובן, בשתי מסות ידועות מן התורה, אך נראה שהמשורר מאחדם כאן למכה אחת, כלומר הערום מתפרש כפסוקים, אך לנו ידיעה ברורה מהו הערום (התיאור של היות רעוה) עיניו ביש"י ובשאר המפרשים ה"ז] הוא אפשרי אבל אינו מוכח כלל): ייתכן שמטת הערום זהה עם מכת הקנינים ובסל אומן, מדובר על מכות סמוכות, מגל מסוס, התקבולות בסוסה בתחילים ברורה, וראיה מחזקת היא הערה הפועל: ויבא ערום - כיגום בגל גבולם, כך שראוי שהכוונה כאן היא למסות מכה אחת, מה שמביא אותנו שוב למספר שבע, כמו בפסוק הקודם, גם כאן הסרות שלוש מסות, הדבר והשחקין ודאי הסרות, וצריך לגרוע עיד מכה, אני מציע לגרוע את הערום כמכת בפני עצמה, מפני שהכוונה מזהה אותה עם הכנינים, נמצא שהסרות שלוש מסות, שלפי התיאור של ספר שמות דן המכה הרביעית, החמישית והשישית.

אם כן, יש לפנינו שני תיאורים אלטרנטיביים של מסות מצרים, ובשניהם יש שבע מסות, ולא עשר, כדי שיעולה מהתיאור בספר שמות (ובמיוחד ע"ה ראוי שהמשורר עצמו מצהיר על כך שידאי היו עוד מסות רבות שהוא אינו מונה).
...השאלה היא מדוע הם החסירו בתיאורם שלוש מסות, ומדוע דווקא את המכות הללו? כאמור, התשובה איננה נמצאת במישור העובדתי של האירועים, אך כן הישום טכני של שובדות, אלא עינים ספרותי למחלף אייזשים היסטורי היוצר משמעות.

כדי לענות על שאלותינו נשוב לשייך בתיאור המכות בספר שמות, וננסה להפוך כיצד עיצבה התורה את הסיפור ואיו משמעות ניתנת למכות על ידי התבנות התנונה; מרוץ כך, נסביר את השינויים במסמכים בתחילים.

מבנה ומשמעות פרישית המכות בספר שמות
ארגון המכות בשלוש שלישיות
המכות מסודרות במבנה של שלוש שלישיות:

חשוב לשים לב שבפתיחת כל שלישית יש התראה הרגית וארוכה, הנעשית לפי הציווי בבקרה, כאשר פרעה נוכח על שפת הים, בתוך התראה זו באה גם הגדרת התפליית של המכה, ולפי שניות זו התכלית של כל שלישית מסות שאחרי ההתראה, הבה נתבונן בתכלית כל שלישית כדי שהיא נקבעת ע"י ה' באיזוי למשה:

שלישית ראשונה: בואת תדע כי אני ה' (ה"ז)
שלישית שנייה: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (ה"ח).
שלישית שלישית: בעבור תדע כי אין פמוצו בכל הארץ (ט"ד).

ניתן לראות שאכן כל שלישית מקיימת את התכלית שהוגדרה בתחילתה ע"י המכות המסוימות שבאות בה: בשלישית הראשונה המטרה היא לגלות את קיומו וכוחו של ה' לעיני המצרים, כתגובה ליערי פרעה "לא ידעתי את ה'" (ה"ב); המצרים צריכים להיווכח שגם לישראל יש אלוהים, והיא את חזק משלהם, לכן, שלוש המכות הראשונות הן כאלה שהמצרים מסורים גם בטוחות האלילים שלהם, אלא שהן גדולות ומאשימות יותר, מכאן גם התי המאפיין את שלוש המכות הראשונות: בכלן יש ניסיונות של הדרטומים להתחרות או להיאבק במעשי ה', ובכולן הפועל הוא אהרן, אמנם ביש"י (ה"ז) פירש את שמלל הכרת הטוב של משה רבנו לראוי שהציל אותו, נאלץ אהרן להמת במקומו, אך ייתכן שהסיבה קשורה לתחיות המתרחשת בין מהי מצרים לבין ישראל, הדומה להם במעמדם אך נמצא בטייח דקדושה, משה רבנו, שהוא ברא ה', שונה מהם מכל ומל, שכן הנבואה הישראלית היא חידוש גמור, ולכן אין לו תחרות עימם,

בשלישית השנייה המטרה היא לגלות את נוכחות ה' בארץ, או במילים פשוטות - את השגחתו האלוהית הפגאנית היא מרה: אפשר להפעיל אותה, ואין לה מושגים של צדק, השגחה פרטית ושכר ועונש, לפוטת זאת, ה' מבחין בין צדק לרשע, ולכן מתאפיינות המכות בתיאור האפליה שהפלה ה' בין ישראל למצרים, שימו לב: עובדת התפליה מוזכרת בעטם הראשונה במכות הערום והדבר, והיא אינה מוזכרת כלל בשלישית הראשונה, איני יודע מה היה פועל במסות הדם או העפרה, ה"ל לימדנו שגם במסות הללו הפגיעה הייתה רק במצרים, אולם התורה לא תיארה זאת, מפני שזו תנונה המאפיינת את השלישית השנייה, ולא הראשונה, זו הסיבה לכך שדווקא המכות הרביעית החמישית, המבלישות את נוכחות ה' בקרב הארץ, באות ממנו ישירות ולא ע"י תיווך; זו הרי עיקר משמעותן - לגלות את נוכחותו האישית של ה' בארץ.

השלישית השלישית מתאפיינת בגרנדיוזיות של המכות המאות בה: "אין פמוצו בכל הארץ", שלטונו של הקב"ה בארץ הוא מוחלט, ללא מצרין וללא עוררין, הטבע כולו נכנע מלפניו, התורה מרבה בסופרלטיבים בתיאור המכות בסדרה זו: "אני שולח את כל מגפותי" (ט"ד), "לפני לא היה כן כמה ואחריו לא יהיה כן" (י"ד), וכן גם התשן מתואר ממאורע פנטסטי וקיצוני, ולא רק כמכה כואבת, זאת ועוד: בשלישית השלישית אנו למדים גם על פעולתו של ה' דרך הנביא - שליחו של ה', משה רבנו מתמנן, והקב"ה מכת, כאן רק נצוין את העובדת המאלפת שבאנסות האלה (ביד וארבה) אין המכה באה מיד מאת ה', אלא משה מצביע במטרה, וה' הוא זה שמביא את המכה: "וה' נתן קולות וברקים" (ט"ז), "וה' נהג רוח קדים בארץ" (י"ג), לעומת זאת, כאשר אהרן משתמש במטוה הוא מכה בו או נועת אותו על המקום ממנו תבוא המכה, והמכה כאילו יוצאת מאליה.

ביאור סיפורי המכות במזמור יהו"ה

הספר מזמור ע"ה

במזמור ע"ה הסדר, סופר, שלוש המכות האחרונות של כל סדרה: כינים, שחין, חשך. חסרונן יכול להיות מובן מתוך הספידן בפרשת המכות ומתוך עיון בתכלית המזמור. כאמור, המזמור מביל סקירה היסטוריוגרפית, אולם אין זו היסטוריה לעם עצמה. מטרת הסקירה היא ללמדנו על השגתה ה' על עמו לאורך הדורות. וכנגדה אנומות הלב ובפיות הטובה של ישראל:

(א) משפיל לאסת האזנה עמי הורתי הטו אונקס לאמרי סי:

(ב) אפתחה במשל סי אביעת הידות מני קדם:

(ג) אשר שמענו ונדעם נאביטינו ספרו לנו:

(ד) לא נחוד מבניהם לדור אחרון מספרים תהלות ה' נעונו ונמלאנו אשר עשה:

(ה) ונקם עדות מצעק ותורה שם בישאל אשר ענה את אבותינו להודקם לבניהם:

(ו) למען נדעו דור אחרון קיום ונלדו נמנו ויספרי לבניהם:

(ז) ונשימו באלוקים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו ונצרי:

מתוך כך מגיע המשורר גם לביאור המכות:

(מג) אשר שם במצרים אתונו ומציקו משנה עני:

מטרת המשורר היא לתאר אותות ומופתים אשר נעשו ע"י ה' ואשר מדגישים את השגתו על ישראל. מסתבר שבהקשר זה אין טעם להזכיר את המכות שכלל לא היה להן הפקיד של אות או מופת, כלומר שהן לא באו לשם לימוד לקח, ואפילו ספק אם הן נתסרו בשעתן מבטוי של השגחה אלוקית. תחת זאת, המזמור אמר שה' שילח בהם "חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים", וצדקן התנאים שאמרו שהיו מכות רבות, אך הזכירו רק אלה שהיו בהן אות ומופת לישראל ולעמים והן ניכרו בבירור כמעשהו של רבש"ע.

ביחס לסדר המכות אינו רואה זיקה לפרשת בשמות, והמכות מתולקות יותר לפי טיפוסיהן:

הראשונות הן המכות מציקות שאין בהן פגיעה ממשית: דב, צפרדע, ערוב. לאחר מכן באות מכות המישחיתות את היבול: ברד וארבה. לבסוף, מוזכרות המכות הפגיעות ממש: דבר ובפירות.

הספר מזמור ק"ה

במזמור ק"ה המצב שונה, שם, עיקר מטרת הפרה היא לתאר את השגתה ה' על בחייו, אבות האומה ונביאיה: "לא הניח לאיש לעשקם ויזכה עליהם מלכים אל תגעו במשיח" (שם פס' יד) וכו'.

תחילה מוזכרים האבות, לאחר מכן יוסף. אחרי כך מופיעים משת ואהרון, ואז פותח המשורר את תיאור המכות:

(כו) שלח משה עבדו אהרן אשר קטר בו:

(כז) שמו עם דברי אתונו ומפתים בארץ חם:

אם כן, במזמור זה המטרה איננה תיאור מעשי ה' באופן כללי, אלא לספר על הסיוע שהיה ניתן לעבדיו, ובהקשר לעניינינו - המכות בהן משה ואהרון פועלים מתוך סלידתא אלוקית. מסאן, בירר שהמכות הנזכרות הן דווקא אלו שבאו ע"י משה ואהרון, ולא אלו שהטת ה' לבדו: ערוב (מכת שנגלטה במכת הכינים) דבר, ושחין.

כסך הכל, סדר המכות בפרק ק"ה תואם את הסדר של התורה, למעט הקדמת החשך, ואין לי הסבר משכנע לשינוי זה. אולי במכת הישך מצטרפות שתי תכונות מיוחדות: "ולכל בני" היה אור במושבותם" (י:כג) וגם שהמכת באה ע"י משה, כך שמאופן מיוחד היא מלמדת על השגתה ה' על ישראל, ועל פעולתו דרך נביאיו.

נמצינו למדים כי מניין המטות אינו נתון אובריקטיבי, אלא הוא פתוח לאפשרויות שינוי ותלוי באינטרם הספרותי והרעיוני של בעלי המזמורים או של התורה גופה בבואם לספר את הסיפור.